

تجزیه و تحلیل عملکرد مالی بانک‌های خصوصی کشور

دکتر محسن خوش طینت^۱

دکتر محمدتقی تقوی فرد^۲

نوشین نوبری^۳

چکیده

بانک‌ها برای ربودن گوی سبقت از یکدیگر برای افزایش سهم بازار و سودآوری، به دنبال استفاده از انواع روش‌های بهبود عملکرد برای جذب مشتریان بیشتر هستند زیرا یکی از مهم‌ترین مسائل مورد توجه، کسب سود و بازده می‌باشد، لذا ارزیابی عملکرد بانک‌ها در درجه اول برای سرمایه‌گذاران، درجه دوم برای سپرده‌گذاران و در نهایت برای مدیران بانک‌ها، اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. این پژوهش، عوامل مؤثر بر سودآوری را در بانک‌های خصوصی کشور در دوره زمانی ۱۳۸۵-۱۳۹۲ بررسی می‌کند و نیز بیان می‌دارد که مدیران بانک‌ها با توجه به کدام عوامل مالی می‌توانند بازده بانک را افزایش دهند.

پژوهش حاضر از نوع تحقیقات همبستگی است که با استفاده از تجزیه و تحلیل اطلاعات تاریخی انجام شده است. در این تحقیق، با توجه به سه متغیر مستقل (اندازه بانک، کارایی عملیاتی، مدیریت دارایی‌ها)، شش فرضیه تدوین شد که تمام این شش فرضیه بر وجود رابطه معنی‌دار بین متغیرهای مستقل و معیارهای سودآوری (خالص درآمد‌های بهره‌ای و بازده دارایی‌های بانک) تأکید دارند. همچنین برای آزمون فرضیه‌های پژوهش، رگرسیون خطی چندمتغیره با استفاده از داده‌های پانل صورت پذیرفته است.

کلمات کلیدی: عملکرد، بانک، مدیریت دارایی، کارایی

طبقه‌بندی JEL: G00, G21

---

^۱ دانشیار دانشگاه خاتم - نویسنده مسئول Khoshtinat@yahoo.com

^۲ دانشیار دانشگاه علامه طباطبائی Dr.taghavifard@gmail.com

^۳ کارشناس ارشد مالی - بانکداری دانشگاه خاتم Noshin.Nobari@gmail.com

مقدمه

در محیط رقابتی امروز، دوام و بقای سازمان‌ها به کیفیت تصمیمات ذینفعان بستگی دارد و ارزیابی عملکرد از اهمیت قابل توجهی برخوردار است. در حال حاضر، با توجه به تعداد قابل توجه بانک‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری در کشور، همچنین با توجه به روند خصوصی‌سازی بانک‌های دولتی و نیز تبدیل تعاونی‌های اعتباری و مؤسسات مالی اعتباری به بانک، ارزیابی عملکرد آن‌ها اهمیت ویژه‌ای پیدا کرده است. در بخش مؤسسات مالی و به‌ویژه بانک‌ها، روش‌های ارزیابی عملکرد به مدیران، سرمایه‌گذاران و سپرده‌گذاران اجازه می‌دهد تا به بررسی کارایی و سودآوری مؤسسات مالی مختلف پرداخته و از این طریق، مؤسسات مالی و بانک‌های نمونه و برتر را شناسایی کنند. ارزیابی عملکرد بانک‌ها در دو سطح مالی و غیرمالی صورت می‌گیرد و تاکنون روش‌های زیادی برای این ارزیابی‌ها ارائه شده است.

بانک‌ها، نقش قابل توجهی در انتقال منابع مالی به صنایع و توزیع آن در اقتصاد و همچنین رشد و ثبات مالی دارند. نظام بانکی خوب، می‌تواند بحران‌های مالی در اقتصاد را جذب کند و زمینه‌ای برای قوی‌تر کردن سیستم اقتصادی کشور را فراهم کند. (ابوریمه^۱، ۲۰۰۹) امروزه بانک‌ها در کشورهای پیشرفته به‌عنوان رهگشا، مشاور حرفه‌ای، متخصص در افزایش منابع مالی شرکت‌ها و جمع‌آوری و تبادل اطلاعات لازم برای مشتریان خود عمل می‌کنند و از موتورهای محرک اقتصادی هر کشور محسوب می‌شوند و این امر سبب شده تا فضای رقابتی تنگاتنگی میان آن‌ها برقرار شود. (عباسقلی‌پور، ۱۳۸۹) در واقع بانک با عملیات خود موجبات انتقال منابع را از اشخاصی که به علل مختلف مانند فقدان دانش و تخصص، کمبود سرمایه و ترس از ریسک سرمایه‌گذاری، نمی‌خواهند یا نمی‌توانند در فعالیت‌های اقتصادی مشارکت نمایند، به اشخاصی را فراهم می‌سازد که برای سرمایه‌گذاری به منابع مالی محتاج‌اند و از آنجایی که هدف بانک تجاری، کسب سود است، طبیعی است بانک باید منابع را هر چه ارزان قیمت‌تر جذب کرده و با حداکثر نرخ سود به متقاضیان تسهیلات دهد. از این‌رو، هدف اولیه و اساسی بانک مانند سایر سازمان‌های انتفاعی، حداکثر کردن ثروت صاحبان آن می‌باشد (رستمی، ۱۳۹۰)

^۱ Aburime

ارزیابی عملکرد بانک‌ها و شناسایی عوامل مؤثر بر سودآوری و میزان تأثیر آن‌ها در مدیریت بانکی بسیار حائز اهمیت است. شناسایی این عوامل می‌تواند در تعیین نحوه برخورد با هر یک از عوامل مؤثر بر سودآوری در راستای هدف‌گذاری برنامه‌های کوتاه‌مدت و بلندمدت برای افزایش سودآوری به مدیریت کمک شایانی نماید. این عوامل، در تحقیقات زیادی در محیط‌های اقتصادی متفاوت، مورد بررسی و آزمون قرار گرفته است اما در هر محیط اقتصادی با توجه به شرایط حاکم بر آن محیط، این عوامل می‌تواند متفاوت باشد. بررسی شرایط و عوامل مؤثر بر سودآوری بانک، ضمن ایجاد بصیرت بیشتر نسبت به این عوامل، مدیران بانکی را قادر می‌سازد که درخصوص هر یک از آن‌ها، سیاست مناسب را در پیش گیرند و از این طریق به بهبود مدیریت بانک کمک می‌شود.

هدف اصلی این پژوهش، ارزیابی عملکرد مالی بانک‌های خصوصی کشور برای تجزیه و تحلیل عملکرد مالی آن‌ها می‌باشد. از آنجا که سرمایه‌گذاران و سپرده‌گذاران همواره به دنبال کسب بازده بیشتر می‌باشند، لذا این پژوهش می‌تواند با بررسی صورت‌های مالی بانک‌ها، برخی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک را تعیین نماید. همچنین مدیران بانک‌ها نیز می‌توانند با استفاده از نتایج به دست آمده از این پژوهش، ضمن شناسایی نقاط ضعف موجود در عملکرد بانک، عوامل مؤثر بر سودآوری در بانک را شناسایی و برای افزایش بازده بانک تلاش کنند که منجر به جلب مشتریان بیشتر می‌شود.

۱- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

۱-۱- مبانی نظری

بانک‌ها به‌عنوان مهمترین نهاد بازار پولی با کارکرد بهینه خود می‌توانند تأثیر به‌سزایی بر رشد و توسعه اقتصادی کشور بر جای گذارند. در این راستا، سنجش عملکرد بانک از ابعاد گوناگون یکی از روش‌هایی می‌باشد که به بانک‌ها برای شناسایی جایگاه و موقعیت رقابتی و کیفیت عملکرد خویش کمک می‌کند. الگوی سنجش عملکرد بانک‌ها از دو منظر مورد بررسی قرار گرفته است:

الف- بخش شاخص‌های عملکردی که با تعیین معیارهایی در دو بخش مالی و غیرمالی به ارزیابی بانک می‌پردازد. بخش غیرمالی شامل حوزه مشتریان و کارکنان، رعایت الزامات قانونی، چشم‌انداز توسعه کیفی بانک و بهره‌وری کارکنان و شعب است و همچنین در بخش مالی به بررسی شاخص‌های سودآوری و ریسک پرداخته شده است.

ب- بخش کارایی که با تعیین متغیرهای ورودی و خروجی به سنجش کارایی بانک‌ها از دیدگاه سودآوری و عملیات بانکی می‌پردازد (اسلامی و همکاران، ۱۳۹۰).

ارزیابی عملکرد مالی بانک از طریق تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی انجام می‌گیرد. تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی در بانک‌ها هم مانند دیگر مؤسسات تجاری، فرآیندی است که طی آن اطلاعات مالی گذشته و حال یک بانک را به منظور ارزیابی وضعیت مالی، سنجش عملکرد مسئولان، وضعیت سودآوری آن و برآورد ریسک‌ها و احتمالاً پیش‌بینی‌های آتی مورد بررسی قرار می‌دهد (وفادار، ۱۳۷۷). تعداد نسبت‌هایی که ممکن است برای تجزیه و تحلیل عملکرد مالی بانک مورد استفاده قرار گیرد تنها محدود به مقدار حساب‌های ترازنامه و حساب سود و زیان نیست بلکه اطلاعات غیرمالی مانند تعداد کارکنان، تعداد حساب‌ها و غیره را نیز در برمی‌گیرد. تحلیل‌گران، ناظرین قانونی، مدیران بانک و سرمایه‌گذاران، هر کدام به آن بخش‌هایی از گزارش‌ها علاقه دارند که عملکرد بانک را از زاویه دید آن‌ها مشخص می‌سازد. در ادامه برخی نسبت‌های مالی مهم و نیز مورد استفاده در تحقیق حاضر بیان گردیده است.

• نسبت تسهیلات اعطایی به سپرده‌های دریافتی

این نسبت، از نسبت‌های کلیدی است که بسیاری از تحلیلگران صورت‌های مالی بانک‌ها برای بررسی ساختار مالی بانک از آن استفاده می‌کنند. این نسبت درصدی از سپرده‌ها شامل سپرده‌های دیداری، مدت‌دار و پس‌انداز را نشان می‌دهد که به منظور اعطای وام و تسهیلات عقود اسلامی و مشارکت‌ها مصرف شده است. همچنین این نسبت حدی را ارزیابی می‌کند که بانک قادر است با توجه به سپرده‌های در اختیار، تسهیلات اعطا نماید. تحلیلگران مالی باید این نسبت را با سایر بانک‌های مشابه مقایسه نمایند (وفادار، ۱۳۷۷).

• نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی

مهم‌ترین اقلام ترازنامه بانک‌های داخل کشور شامل تسهیلات اعطایی، اوراق مشارکت، مطالبات از شبکه بانکی و سایر دارایی‌ها می‌باشد. نسبت تسهیلات اعطایی به دارایی از تقسیم مجموع تسهیلات اعطایی به مجموع دارایی‌ها حاصل می‌شود. تغییرات این نسبت بیانگر تغییرات ریسک اعتباری در دوره‌های آتی است. دو دارایی اوراق مشارکت و مطالبات از شبکه بانکی از جمله دارایی‌های بدون ریسک هستند و تغییرات آن رویکرد ریسک‌گریزی بانک را نشان می‌دهد. در بانک‌های کشور سهم تسهیلات اعطایی در دارایی بیش از سهم سایر اقلام دارایی است به عبارت دیگر، شبکه بانکی کشور ریسک اعتباری را به سایر ریسک‌ها نظیر ریسک بازار (ناشی از سرمایه‌گذاری‌ها و مشارکت‌ها) ترجیح می‌دهد (احمدیان، ۱۳۹۲).

• اندازه بانک

اگر چه اندازه بانک به‌عنوان یک نسبت بیان نمی‌شود اما عاملی تأثیرگذار در سودآوری بانک به‌شمار می‌رود. راملال^۱ (۲۰۰۹) بیان می‌کند که سنجش اندازه بانک به این دلیل صورت می‌گیرد که هر چه بانک بزرگ‌تر باشد، بیشتر می‌تواند از صرفه‌های ناشی از مقیاس در معاملات خود استفاده کند و سود بیشتری نیز کسب نماید؛ بنابراین انتظار می‌رود که رابطه مثبتی میان اندازه و سود بانک وجود داشته باشد. برای سنجش اندازه بانک از لگاریتم طبیعی جمع دارایی‌های آن استفاده می‌شود.

• نسبت کفایت سرمایه

سرمایه مناسب و کافی، از شرایط لازم برای حفظ سلامت نظام بانکی است و هر یک از بانک‌ها و مؤسسات اعتباری برای تضمین ثبات و پایداری فعالیت‌های خود باید همواره نسبت مناسبی را میان سرمایه و ریسک موجود در دارایی‌های خود برقرار نمایند. کارکرد اصلی این نسبت حمایت بانک در برابر زیان‌های غیرمنتظره و نیز حمایت از سپرده‌گذاران و اعتباردهندگان است (احمدیان، ۱۳۹۲). امروزه بسیاری از مراجع نظارتی بانکی در سراسر جهان از رهنمودهای کفایت سرمایه کمیته بال استفاده می‌کنند. استاندارد کفایت سرمایه

¹ Ramlall

طرح شده از سوی این کمیته نقش بسیار با اهمیتی را در بهبود سلامت و ثبات نظام‌های بانکی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه، ایفا کرده است.

نسبت کفایت سرمایه، نسبت سرمایه پایه بانک به مجموع دارایی‌های موزون شده به ضرایب ریسک آن‌ها و این نسبت براساس مقررات موجود نباید از ۸ درصد کمتر باشد. سرمایه پایه، از مجموع سرمایه اصلی و سرمایه تکمیلی، پس از انجام کسور لازم حاصل می‌شود. سرمایه اصلی عبارت است از:

- ✓ سرمایه پرداخت شده
  - ✓ اندوخته قانونی
  - ✓ سایر اندوخته‌ها (به جز اندوخته/ذخیره تجدید ارزیابی دارایی‌های ثابت و سهام بانک‌ها)
  - ✓ صرف سهام
  - ✓ سود انباشته (در صورت وجود زیان انباشته، از جمع سرمایه اصلی کسر می‌گردد)
  - ✓ سرمایه تکمیلی شامل موارد زیر می‌شود:
  - ✓ ذخایر مطالبات مشکوک‌الوصول عمومی
  - ✓ اندوخته/ذخیره تجدید ارزیابی دارایی‌های ثابت
  - ✓ اندوخته ناشی از تجدید ارزیابی سهام
- و در نهایت کسور از مجموع سرمایه اصلی و تکمیلی به شرح زیر است:
- ✓ سرمایه‌گذاری در بانک‌ها و مؤسسات اعتباری دیگر
- لازم به ذکر است که مجموع سرمایه تکمیلی، حداکثر می‌تواند معادل سرمایه اصلی باشد و مبلغ مازاد در سرمایه پایه منظور نمی‌شود (بانک مرکزی، ۱۳۸۲).

هر یک از اقلام دارایی‌های بانک متناسب با مخاطرات احتمالی آن‌ها دارای ضرایب ریسک مختلف می‌باشد، لذا دارایی‌ها را با درجات ریسک صفر، ۱۰، ۲۰، ۵۰، ۱۰۰ درصد طبقه‌بندی نموده‌اند؛ بنابراین مبلغ هر دارایی در عدد ریسک مربوط ضرب شده و درصدی از مبلغ کل (معادل ضریب ریسک) در مخرج کسر کفایت سرمایه قرار می‌گیرد. برای اقلام زیرخط ترازنامه نیز که شامل تعهدات مختلف بانک بابت ضمانت‌نامه‌ها، اعتبارات اسنادی و غیره می‌گردد، متناسب با ریسک تعهدات، ضرایب تبدیل صفر، ۱۰، ۲۰، ۵۰، ۱۰۰ درصد تعریف گردیده است و هر مورد تعهد، در ضریب تبدیل مربوط به خود ضرب شده و در

مخرج کسر کفایت سرمایه قرار می‌گیرد. بانک‌ها موظف‌اند حداقل هر شش ماه یک‌بار نسبت کفایت سرمایه خود را محاسبه و به بانک مرکزی گزارش نمایند (بانک مرکزی، ۱۳۸۲).

• نسبت مطالبات غیر جاری

از مشکلات اساسی که امروزه بانک‌ها با آن مواجه هستند، مشکل مطالبات غیر جاری است. مطالبات غیر جاری مجموع مطالبات سررسید گذشته، معوق و مشکوک‌الوصول است. نسبت مطالبات غیر جاری برابر با مجموع مطالبات غیر جاری تقسیم بر کل تسهیلات است. وجود مطالبات غیر جاری از یک‌طرف، منابع درگیر در بخش اعتباری را راکد و بلااستفاده کرده است و از سوی دیگر، فرصت استفاده سایر مشتریان از منابع بانک را گرفته است که موجب می‌شود سودآوری بانک کاهش یابد. گرفتن وثایق گرچه شرط لازم برای اعطای تسهیلات می‌باشد، اما شرط کافی نیست. در واقع وجود مطالبات غیر جاری بالا در سیستم بانکی، بیانگر ناکارآمدی این روش در بازپرداخت تسهیلات اعطایی می‌باشد (احمدیان، ۱۳۹۲).

• نسبت سود خالص به میانگین حقوق صاحبان سهام

این نسبت مبنایی برای ارزیابی توانایی مدیریت بانک در کسب سود خالص است. بازده حقوق صاحبان سهام از تقسیم سود خالص به میانگین حقوق صاحبان سهام به دست می‌آید. (مدرس، ۱۳۹۲)

این معیار در صورتی که بالاتر از بانک‌های مشابه باشد بیانگر کارایی زیاد عملیات بانک بوده و در صورتی که نسبت آن پایین‌تر باشد نشان‌دهنده پایین بودن نسبت سرمایه دارایی است.

• نسبت سود خالص به میانگین مجموع دارایی‌ها

بازده دارایی‌ها از تقسیم سود خالص بانک بر میانگین مجموع دارایی‌ها به دست می‌آید و نشان می‌دهد که بانک چگونه منابع خود را برای سودآوری مدیریت می‌کند. این نسبت بهترین نسبت برای ارزیابی مدیریت است و خالص درآمدی را ارزیابی می‌کند که از به کار بردن کل دارایی‌های بانک ایجاد می‌شود، از این‌رو، کمتر از نسبت بازده حقوق صاحبان سهام در معرض انحراف است. بر طبق مطالعه فلامینی^۱ (۲۰۰۹)، بازده دارایی‌ها نسبت به بازده

¹ Flamini

حقوق صاحبان سهام، شاخص بهتری برای سنجش سودآوری بانک می‌باشد زیرا شاخص بازده حقوق صاحبان سهام، اهرم مالی را نادیده می‌گیرد.

نسبت بازده دارایی‌ها تا حدودی کارایی دارایی‌ها را مشخص می‌نماید ولی نکته اساسی اینجاست که بانک‌ها بر مفاهیم محدودتر دارایی مانند دارایی‌های درآمدزا (وام‌ها، پیش‌پرداخت‌ها، سرمایه‌گذاری‌ها و سپرده‌های بهره‌دار) تمرکز دارند و در این طبقه‌بندی دارایی که عمده‌ترین آن تسهیلات (وام‌ها) می‌باشد، درجه ریسک دارایی‌ها در نظر گرفته نمی‌شود. به این ترتیب، اگر بانکی با دارایی متوسط، دارایی بیشتری نسبت به بانک دیگر داشته باشد ولی میزان طبقات وام‌های معوقه آن بیشتر باشد، در این نسبت بازده دارایی بیشتری خواهد داشت. لذا میزان بیشتر این نسبت در بانک نمی‌تواند لزوماً کارایی و ریسک دارایی‌ها را نشان دهد و استفاده صرف از این نسبت برای نتیجه‌گیری کلی درباره دارایی‌ها، گمراه‌کننده خواهد بود (رضانژاد، ۱۳۸۹).

• نسبت درآمدهای بهره‌ای به کل درآمدها

این نسبت فقط آن دارایی‌ها و بدهی‌هایی را شامل می‌شود که بهره به آن‌ها تعلق می‌گیرد و از تقسیم خالص درآمدهای بهره‌ای (تفاوت بین بهره دریافت شده و بهره پرداخت شده) بر مجموع درآمدهای بهره‌ای حاصل می‌شود.

درآمد بهره عمده درآمد بانک‌ها را تشکیل می‌دهد که در این میان، سود حاصل از تسهیلات اعطایی، بیشترین سهم را در درآمد کل دارد. درآمد غیربهره‌ای نیز شامل مجموع درآمد کارمزدی، نتیجه مبادلات ارزی و سایر درآمدها می‌باشد. (احمدیان، ۱۳۹۲) آنچه در این نسبت مفید است، این است که اثر نرخ‌های بهره بر سود را جدا نموده و بدین‌وسیله شناخت بهتری نسبت به منابع سودآوری بانک و در نتیجه آسیب‌پذیری درآمدهای بانک ارائه می‌نماید. نکته اساسی در این نسبت، میزان سودآوری بانک حاصل از مابه‌التفاوت دو نرخ است.

• کارایی عملیاتی

برگر^۱ (۱۹۹۵) بیان می‌کند که تأثیرات مثبت زیادی را می‌توان از کارایی بیشتر بانک انتظار داشت. این تأثیرات مثبت شامل سودآوری، جذب بیشتر منابع و قیمت‌گذاری و کیفیت مناسب‌تر خدمات برای مشتریان است. بانک هنگامی کاملاً کارا در نظر گرفته می‌شود که سطح و ترکیبی از محصولات خروجی را داشته باشد که حداکثر سود را با حداقل هزینه ایجاد کند.

کارایی عملیاتی در بانک معمولاً با نسبت هزینه‌ها به درآمد کل اندازه‌گیری می‌شود. دلایل استفاده از این نسبت، نشان دادن هزینه‌های عملیات بانک به‌عنوان درصدی از درآمدها می‌باشد. ارتباط بین کارایی عملیاتی و سودآوری می‌تواند مثبت یا منفی باشد. همبستگی منفی نشان‌دهنده این است که بانک‌های کارا، توانایی فعالیت با هزینه‌های پایین را دارند و همبستگی مثبت بیان می‌کند که بانک قادر است هزینه‌های عملیاتی خود را به سپرده‌گذاران و قرض‌گیرندگان منتقل کند (واسیوزامان^۲، ۲۰۱۲).

• مدیریت دارایی و بدهی در بانک

جایگاه مدیریت دارایی و بدهی که همواره به تأمین وجوه و به‌کارگیری بهینه آن‌ها می‌پردازد، در قلب چرخه مالی بانک قرار دارد. مدیریت دارایی و بدهی، از ابزارهای مدیریت راهبردی برای مدیریت ریسک نرخ بهره و نقدینگی در بانک است. به‌عبارت دیگر، مدیریت دارایی و بدهی، فرآیند اداره و کنترل عدم انطباق بین دارایی‌ها و بدهی‌ها به دلایل مختلف از جمله مسائل نقدینگی، نقدشوندگی و یا تغییرات در نرخ سودهای بانکی می‌باشد. از آنجا که یکی از وظایف اصلی مدیریت مالی بانک‌ها، مدیریت دارایی و بدهی است، از این‌رو، بانک‌ها به‌منظور افزایش سودآوری خود با نظارت بر ریسک به‌منظور حداقل نمودن ضرر و زیان ناشی از معاملات خود، از شیوه‌های مدیریت دارایی و بدهی استفاده می‌کنند. این شیوه‌ها حجم، ترکیب، سررسید، نرخ حساسیت، کیفیت و نقدینگی دارایی‌ها و بدهی‌ها را برای دستیابی به نسبت ریسک به بازده از قبل تعیین شده، هدف قرار می‌دهند. در واقع هدف

¹ Berger

² Wasiuzzaman

مدیریت دارایی و بدهی‌ها، تقویت کیفیت و کمیت دارایی‌ها با در نظر گرفتن ریسک همراه دارایی‌ها و بدهی‌ها برای مدیریت آینده می‌باشد (محرابی، ۱۳۹۲).

از سوی دیگر، ارزیابی مناسب از وضعیت مدیریت دارایی و بدهی بانک، مستلزم درک صحیح از ماهیت دارایی‌ها و بدهی‌ها، مشتریان، اقتصاد و محیط رقابتی حاکم بر آن بانک خواهد بود. از این‌رو، مدیریت دارایی و بدهی به معنی جذب فعال سپرده به منظور پاسخگویی به تقاضای وام است.

۱-۲- پیشینه پژوهش

• تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

تارانہ^۱ (۲۰۰۶) در پژوهش خود مطرح می‌کند بانک‌هایی که سرمایه، سپرده، اعتبار، یا مجموع دارایی‌های زیادی دارند، لزوماً سودآوری بهتری نسبت به سایر بانک‌ها ندارند. او با استفاده از تحلیل رگرسیون داده‌ها به این نتیجه رسید که کارایی عملیاتی، مدیریت دارایی‌ها و اندازه بانک، همبستگی مثبت و شدیدی با عملکرد مالی بانک دارند.

احمد^۲ (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای به بررسی عملکرد مالی هفت بانک تجاری اردن با استفاده از متغیر بازده دارایی‌ها که نشان‌دهنده عملکرد بانک می‌باشد و متغیرهای اندازه بانک، مدیریت دارایی‌ها و کارایی عملیاتی به عنوان متغیرهای مستقل تأثیرگذار بر عملکرد بانک پرداخته است. نتایج تحقیق او نشان داد که همبستگی منفی شدید بین عملکرد بانک و متغیرهای اندازه بانک و کارایی عملیاتی وجود دارد در حالی که بین عملکرد بانک و مدیریت دارایی‌ها، همبستگی مثبت وجود دارد.

خایزر^۳ (۲۰۱۱) در مطالعه خود در مورد شاخص‌های سودآوری بانک‌ها در پاکستان برای سال‌های ۲۰۰۶-۲۰۰۹ به این نتیجه رسید که عوامل کارایی عملیاتی، نسبت مدیریت دارایی‌ها و اندازه بانک، اثر مستقیم و مثبتی بر روی عملکرد بانک دارند که با بازده دارایی‌ها اندازه‌گیری شده است.

¹ Tarawneh

² Ahmad

³ Khizer

سیدکو و شعیب^۱ (۲۰۱۱) در پژوهشی با عنوان «اندازه‌گیری عملکرد از طریق ساختار سرمایه در پاکستان» مطرح کردند که اندازه بانک، نقش مهمی در میزان سودآوری بانک‌ها ایفا می‌کند که با بازده دارایی نشان داده شده است. همچنین آن‌ها با استفاده از مدل کیو توبین برای اندازه‌گیری سودآوری و عملکرد، دریافتند که ارتباط مستقیم و مثبتی با اندازه بانک، نسبت اهرمی و سرمایه‌گذاری‌های بانک دارد.

واسیوزامان (۲۰۱۲)، تأثیر ویژگی‌های خاص بانک و نیز شاخص‌های اقتصاد کلان را روی سودآوری بانک‌های اسلامی مالزی در سال‌های ۲۰۰۵-۲۰۰۸ را بررسی کرده است. شاخص‌های خاص بانک شامل سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، نقدینگی و کارایی عملیاتی و شاخص‌های اقتصاد کلان شامل تولید ناخالص داخلی و تورم می‌باشند. نتایج نشان می‌دهد که سرمایه و کیفیت دارایی‌ها، رابطه معکوس با سودآوری بانک دارند در حالی که نقدینگی و کارایی عملیاتی تأثیر مثبت دارند. همچنین متغیرهای اقتصاد کلان نیز اثر مثبت بر سودآوری بانک دارند.

قسیم شاه و رضوان خان^۲ (۲۰۱۴) در پژوهش خود با عنوان «تجزیه و تحلیل عملکرد مالی بانک‌های خصوصی در پاکستان» به بررسی عملکرد مالی بانک‌های خصوصی پاکستان پرداختند. نمونه انتخابی ایشان ده بانک خصوصی تجاری برتر پاکستان برای دوره زمانی ۲۰۱۰-۲۰۰۶ بود که با استفاده از تحلیل رگرسیون برآوردی متغیرهای بازده دارایی‌ها و درآمدهای بهره‌ای به‌عنوان متغیرهای وابسته و اندازه بانک، مدیریت دارایی‌ها و کارایی عملیاتی به‌عنوان متغیرهای مستقل، به این نتیجه دست یافتند که بازده دارایی‌های بانک به‌عنوان متغیر وابسته همبستگی شدید منفی با اندازه بانک و کارایی عملیاتی دارد در حالی که با نسبت مدیریت دارایی‌ها همبستگی مثبت دارد. همچنین درآمدهای بهره‌ای به‌عنوان دیگر متغیر وابسته، با اندازه بانک همبستگی مثبت ولی با کارایی عملیاتی و نسبت مدیریت دارایی‌ها همبستگی منفی دارد.

• تحقیقات انجام شده در داخل کشور

بیضایی (۱۳۸۰) به ارزیابی عملکرد بانک‌های صادرات استان‌های مختلف کشور در طی سال‌های ۷۷-۱۳۷۲ پرداخت. او شاخص‌های زیر را برای ارزیابی عملکرد بانک‌ها به‌عنوان

¹ Sidqui and Shoaib

² Qasim shah and Rizwan jan

شاخص‌های کلیدی معرفی کرد: الف- شاخص‌ها و نسبت‌های تعیین‌کننده اندازه بانک، ب- نسبت‌ها و شاخص‌های سودآوری، ج- نسبت‌ها و شاخص‌های بهره‌وری، د- نسبت‌ها و شاخص‌های احتیاطی و پوششی. او با تلفیق نتایج عملکرد پنجساله بانک‌های نمونه در چهار دسته شاخص‌های کلی فوق، موقعیت هر یک از بانک‌ها را در ارتباط با این شاخص‌ها تعیین نموده و آن‌ها را رتبه‌بندی کرد.

سمیع (۱۳۸۴) به تبیین رابطه بین تغییرات ساختار سرمایه سودآوری بانک تجارت طی سال‌های ۸۱-۱۳۶۱ پرداخت. به‌منظور انجام این تحقیق، نسبت‌های بدهی، سپرده‌های مدت‌دار و سپرده‌های بلندمدت به جمع دارایی‌ها به‌عنوان متغیر مستقل و نسبت‌های سود عملیاتی و سود خالص به جمع دارایی‌ها به‌عنوان متغیر وابسته تعریف گردیدند و پس از انجام آزمون‌های لازم با کمک نرم‌افزارهای آماری این نتیجه حاصل شد که در مجموع تأثیرات تغییرات ساختار سرمایه بر سودآوری بانک معنادار می‌باشد. این تأثیر برای نسبت بدهی و نسبت سپرده‌های مدت‌دار، معکوس و برای سپرده‌های بلندمدت، مستقیم می‌باشد. باقری (۱۳۸۵) به بررسی عوامل مؤثر بر سودآوری بانک رفاه در طی سال‌های ۸۰-۱۳۶۲ پرداخته است. در این مطالعه موردی، عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌ها، در ابتدا به دو دسته عوامل قابل کنترل (داخلی) و عوامل غیرقابل کنترل (بیرونی) تقسیم می‌شود. همچنین از دو معیار، بازده دارایی‌ها و بازده حقوق صاحبان سهام برای ارزیابی سودآوری استفاده شده است. نتایج نشان می‌دهد مدیریت کارایی هزینه، از عوامل قابل کنترل و درونی می‌باشد و یکی از عوامل تأثیرگذار بر سودآوری بانک است. از عوامل بیرونی نیز نرخ رشد اقتصادی دارای اثر مثبت بر سودآوری و نرخ تورم دارای اثر معکوس و ضعیف بر قدرت سودآوری بانک می‌باشد. همچنین قدرت نقدینگی نیز دارای اثر مثبت بر سودآوری بانک می‌باشد.

عبدالحسینی (۱۳۸۹) به مقایسه معیارهای سودآوری در بانک‌های کشور در طی سال‌های ۸۷-۱۳۸۴ و ارزیابی و رتبه‌بندی بانک‌های کشور با استفاده از بهترین معیارهای سودآوری پرداخته است. این معیارهای سودآوری شامل نرخ بازده دارایی‌ها، نرخ بازده حقوق صاحبان سهام و حاشیه سود خالص می‌باشند. نتایج این تحقیق نشان داد که رابطه‌ای بین عملکرد بانک و رشد واقعی تولید ناخالص داخلی وجود ندارد، بین عملکرد و نسبت حقوق صاحبان سهام به کل دارایی‌ها رابطه معناداری وجود دارد، رابطه بین اندازه بانک و عملکرد معکوس

ولی رابطه بین نسبت سپرده‌های دیداری و جاری به کل سپرده‌ها با عملکرد مستقیم می‌باشد، بین نسبت خالص وام به کل دارایی‌ها و عملکرد نیز رابطه معناداری وجود ندارد. او همچنین نشان داد که بانک‌های پذیرفته شده در بورس از نظر عملکرد سودآوری نسبت به سایر بانک‌ها برتری داشته و نیز بانک‌های دولتی در مقایسه با بانک‌های خصوصی، دارای عملکرد ضعیف‌تری هستند.

مردانی (۱۳۹۰) عوامل مؤثر بر سودآوری بانک‌های دولتی ایران را تحت دو گروه عوامل اقتصاد کلان و عوامل خاص بانک در سال‌های ۸۷-۱۳۷۰ بررسی کرده و بیان می‌کند که سودآوری بانک‌ها با کارایی، سرمایه، نرخ بهره، توسعه اقتصادی و سطح بازار سرمایه، رابطه مستقیم دارد ولی با اندازه بانک رابطه معکوس دارد.

۲- روش‌شناسی تحقیق

با توجه به مطالعات و پژوهش‌های صورت گرفته توسط محققان مختلف در صنعت بانکداری، عوامل متعددی بر سودآوری بانک اثرگذار هستند. نتایج این مطالعات نشان می‌دهد کفایت سرمایه، کیفیت دارایی‌ها، نقدینگی، مدیریت دارایی‌ها، اندازه بانک، کارایی عملیاتی، حساسیت عملیات نسبت به مخاطرات بازار (ریسک)، نرخ بهره، تورم و تغییرات رشد اقتصادی کشور عوامل مهمی در ارزیابی وضعیت مالی یک بانک می‌باشند. در این تحقیق، با توجه به تحقیق قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴)، فرضیات ذیل ارائه و آزمون می‌شوند:

- ۱- بین اندازه بانک و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری دارد.
  - ۲- بین مدیریت دارایی‌ها و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۳- بین کارایی عملیاتی و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۴- بین اندازه و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۵- بین مدیریت دارایی‌ها و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
  - ۶- بین کارایی عملیاتی و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
- همچنین مدل‌های رگرسیونی زیر برای آزمون فرضیات مورد استفاده قرار گرفته است.

مدل رگرسیونی شماره ۱: $ROA = \beta^0 + \beta^1(BS) + \beta^2(AM) + \beta^3(OE) + \varepsilon$

مدل رگرسیونی شماره ۲: $IN = \beta^0 + \beta^1(BS) + \beta^2(AM) + \beta^3(OE) + \varepsilon$

با توجه به مدل‌های رگرسیونی پیشگفته شده، متغیرهای مورد استفاده به شرح ذیل می‌باشند.

- متغیرهای مستقل

اندازه بانک^۱: لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های بانک.

مدیریت دارایی‌ها^۲: حاصل تقسیم درآمد عملیاتی بر مجموع دارایی‌های بانک

کارایی عملیاتی^۳: حاصل تقسیم هزینه‌های عملیاتی بر مجموع درآمدهای بهره‌ای بانک

- متغیرهای وابسته

بازده دارایی‌ها^۴: حاصل تقسیم سود خالص بر میانگین مجموع دارایی‌های بانک

خالص درآمدهای بهره‌ای^۵: تفاوت بین بهره دریافت شده و بهره پرداخت شده تقسیم بر

بهره دریافت شده.

متغیرهای وابسته در نظر گرفته شده در این پژوهش به‌عنوان شاخص‌های سودآوری، بازده دارایی‌ها و خالص درآمدهای بهره‌ای می‌باشند. این نسبت‌ها از آن جهت انتخاب شدند که مکمل یکدیگر می‌باشند. نسبت بازده دارایی‌ها در مورد بانک‌ها که عمده دارایی آن‌ها وام با درجه ریسک‌های متفاوت می‌باشد، دارای نقطه ضعف‌هایی است و نمی‌تواند سودآوری بانک را به‌طور کامل نشان دهد. لذا بررسی نسبت خالص درآمدهای بهره‌ای از آن جهت می‌تواند ارزیابی بهتری از سودآوری بانک را نمایش دهد که سودآوری بانک حاصل از تفاوت دو نرخ بهره دریافتی و بهره پرداختی را نشان می‌دهد، جامعه آماری پژوهش حاضر کلیه بانک‌های خصوصی موجود در کشور شامل بانک‌های پارسیان، اقتصادنویین، پاسارگاد، سرمایه، سینا، انصار، دی، ایران‌زمین، ملت، صادرات، پست‌بانک، تجارت، حکمت، گردشگری، کارآفرین،

¹ Bank Size (BS)

² Assets Management (AM)

³ Operational Efficiency (OE)

⁴ Return On Assets (ROA)

⁵ Interest Income (IN)

سامان، قوامین، آینده، خاورمیانه و بانک شهر می‌باشند که داده‌های مورد نیاز در دوره زمانی ۹۲-۱۳۸۵ از بانک مرکزی اخذ و مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهند گرفت. برای انجام این پژوهش از روش اقتصادسنجی پانل دیتا^۱ استفاده شده است.

۳- نتایج آزمون فرضیه‌ها

در این بخش، ابتدا آزمون‌های لازم برای انتخاب مدل مناسب برای پژوهش انجام پذیرفته و سپس مدل رگرسیونی مورد نظر برآورد شده است.

۳-۱- آزمون ریشه واحد متغیرها

برای بررسی مانایی از آزمون ریشه واحد استفاده می‌کنیم. برای تک‌تک متغیرها آزمون مانا بودن را انجام می‌دهیم و در مانا نبودن از تفاضل مرتبه اول استفاده می‌کنیم؛ اگر تفاضل مرتبه اول باز هم نامانا بود، از تفاضل مرتبه دوم استفاده می‌کنیم.

جدول شماره ۱: آزمون ریشه واحد

سطح معناداری	آماره (Levin & Chue)	متغیرها
۰.۰۰۵	-۲/۵۴۹	بازده دارایی‌ها (ROA)
۰.۰۰۱	-۲۲.۲۵۷	اندازه بانک (BS)
۰.۰۰۲	-۲.۸۹۲	کارایی عملیاتی (OE)
۰.۰۰۱	-۳.۲۸۹	مدیریت دارایی‌ها (AM)
۰.۰۰۱	-۴.۳۱۶	خالص درآمدهای بهره‌ای (IN)

همان‌طور که در جدول شماره ۱ مشاهده می‌شود متغیرهای ROA، OE و IN مانا می‌باشند. برای مانا کردن متغیرهای BS و AM از تفاضل مرتبه اول استفاده شده است.

^۱ Panel Data

۳-۲- آزمون F لیمر مدل‌های رگرسیونی

نتایج مربوط به آزمون F لیمر برای مدل رگرسیونی شماره ۱ تحقیق حاضر در جدول شماره ۲ نشان داده شده است. مطابق با این جدول آماره F، ۷.۸۸۴ بوده و ارزش احتمال ۰.۰۰۱ که در سطح معناداری ۵ درصد معنی‌دار بوده؛ به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت، فرض صفر مبنی بر برابری عرض از مبدأها رد شده، بنابراین، نابرابری عرض از مبدأها در سطح معناداری ۵ درصد تأیید می‌شود. به بیان دیگر، آثار فردی یا گروهی وجود ندارد و باید از روش داده‌های ترکیبی برای برآورد مدل رگرسیونی شماره ۱ تحقیق استفاده شود.

جدول شماره ۲: آزمون F لیمر مدل رگرسیونی شماره ۱

مقدار آماره F	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۷.۸۸۴	(۱۹,۹۷)	۰.۰۰۱

نتایج مربوط به آزمون F لیمر برای مدل رگرسیونی شماره ۲ نیز در جدول شماره ۳ نشان داده شده است. مطابق با جدول شماره ۳ آماره F، ۹.۳۶۵ بوده و ارزش احتمال ۰.۰۰۱ که در سطح معناداری ۵ درصد معنی‌دار بوده؛ به این ترتیب می‌توان نتیجه گرفت، فرض صفر مبنی بر برابری عرض از مبدأها رد شده، بنابراین، نابرابری عرض از مبدأها در سطح معناداری ۵ درصد تأیید می‌شود؛ بنابراین باید از روش داده‌های ترکیبی برای برآورد مدل رگرسیونی شماره ۲ تحقیق استفاده شود.

جدول شماره ۳: آزمون F لیمر مدل رگرسیونی شماره ۲

مقدار آماره F	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۹.۳۶۵	(۱۹,۹۷)	۰.۰۰۱

۳-۳- آزمون هاسمن مدل‌های رگرسیونی

از آزمون هاسمن برای انتخاب الگوی اثرات ثابت و اثرات تصادفی در مدل‌های رگرسیونی استفاده شده است. با توجه به جداول شماره ۴ و ۵، چون احتمال اماره آزمون بیش از ۰.۱ است، لذا در سطح معناداری ۹۰ درصد اثرات تصادفی به اثرات ثابت ترجیح داده می‌شود.

جدول شماره ۴: آزمون هاسمن مدل رگرسیونی شماره ۱

مقدار آماره F	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۳.۶۹۴	۳	۰.۲۹۶

جدول شماره ۵: آزمون هاسمن مدل رگرسیونی شماره ۲

مقدار آماره F	درجه آزادی	ارزش احتمال (PV)
۴.۷۷۹	۳	۰.۱۸۸

۳-۴- برآورد مدل‌های رگرسیونی

با توجه به نتایج برآورد مدل رگرسیونی شماره ۱ که خلاصه‌ای از آن در جدول شماره ۶ نشان داده شده است، ضریب تعیین و ضریب تعدیل شده محاسبه شده به ترتیب اعداد ۰/۷۹۸ و ۰/۷۸۸ را نشان می‌دهند که اعداد خوبی می‌باشد و برازش مناسبی از تغییرات متغیر ROA با استفاده از BS، AM، OE ارائه می‌کند. از مفروضات رگرسیون استقلال خطاهاست؛ در صورتی که فرضیه استقلال خطاها رد شود و خطاها با یکدیگر همبستگی داشته باشند، امکان استفاده از رگرسیون وجود ندارد. آماره دوربین- واتسون به منظور بررسی استقلال خطاها از یکدیگر استفاده می‌شود که اگر مقدار آماره دوربین- واتسون در فاصله ۱/۵ تا ۲/۵ باشد فرض همبستگی بین خطاها رد می‌شود و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. مقدار آماره دوربین- واتسون طبق جدول ۱.۵۱ می‌باشد و این اعداد نشان می‌دهد که خطاها از یکدیگر مستقل هستند و بین خطاها خودهمبستگی وجود ندارد و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. چون آماره T متغیرها بزرگتر از ۲ و سطح معناداری آنها نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد لذا تمام ضرایب معنادار هستند.

$$\text{ROA} = \beta^0 + \beta^1(\text{BS}) + \beta^2(\text{AM}) + \beta^3(\text{OE}) + \varepsilon$$

مدل رگرسیونی شماره ۱:

جدول شماره ۶: نتایج برآورد مدل رگرسیونی شماره ۱

متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	ارزش احتمال
اندازه بانک (BS)	۰.۰۰۷۴۱۵	۰.۰۰۱۳۸۶	۵.۳۵۰۸۶۴	۰.۰۰۰۰
مدیریت دارایی‌ها (AM)	۰.۱۴۲۰۱۲	۰.۰۱۲۵۳۴	۱۱.۳۲۹۷۷	۰.۰۰۰۰
کارایی عملیاتی (OE)	-۰.۰۰۳۷۱۱	۰.۰۰۱۱۶۱	-۳.۱۹۶۹۴۷	۰.۰۰۲۰

همچنین با توجه به نتایج برآورد مدل رگرسیونی شماره ۲ که خلاصه‌ای از آن در جدول شماره ۷ نشان داده شده است، ضریب تعیین و ضریب تعیین تعدیل شده محاسبه شده اعداد ۰/۶۹۳ و ۰/۷۰۵ را نشان می‌دهند که برازش مناسبی از تغییرات متغیر IN با استفاده از BS، AM و OE ارائه می‌کند. مقدار آماره دوربین-واتسون نیز ۱.۸۸۴ می‌باشد بنابراین بین خطاها خودهمبستگی وجود ندارد و می‌توان از رگرسیون استفاده کرد. چون آماره T متغیرها بزرگتر از ۲ و سطح معناداری آن‌ها نیز کمتر از ۵ درصد می‌باشد لذا تمام ضرایب معنادار هستند.

$$\text{IN} = \beta^0 + \beta^1(\text{BS}) + \beta^2(\text{AM}) + \beta^3(\text{OE}) + \varepsilon$$

مدل رگرسیونی شماره ۲:

جدول شماره ۷: نتایج برآورد مدل رگرسیونی شماره ۲

متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره t	ارزش احتمال
اندازه بانک (BS)	-۰.۰۵۲۱۹۹	۰.۰۱۸۹۶۳	-۲.۷۵۲۶۷۶	۰.۰۰۷۱
مدیریت دارایی‌ها (AM)	-۱.۱۱۵۸۶۲	۰.۲۲۳۳۸۰	-۴.۹۹۵۳۴۳	۰.۰۰۰۰
کارایی عملیاتی (OE)	-۰.۰۷۴۸۴۸	۰.۰۳۵۲۹۸	-۲.۱۲۰۴۵۰	۰.۰۳۶۶

۳-۵- خلاصه آزمون فرضیه‌ها

همان‌گونه که جدول شماره ۸ نشان می‌دهد، فرضیه‌های پژوهش در سطح اطمینان مناسبی از نظر آماری تأیید شده‌اند.

جدول شماره ۸: نتایج آزمون فرضیه‌ها

علامت رابطه	نتیجه	P-VALUE	فرضیه
مثبت	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۰۰	بین اندازه و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
مثبت	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۰۰	بین مدیریت دارایی‌ها و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
منفی	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۰۲	بین کارایی عملیاتی و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
منفی	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۰۷	بین اندازه و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
منفی	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۰۰	بین مدیریت دارایی‌ها و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.
منفی	عدم رد فرضیه در سطح ۰.۰۵	۰.۰۳۶	بین کارایی عملیاتی و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد.

۴- نتیجه‌گیری و بررسی تطبیقی یافته‌ها

هر چند فرضیه‌های تحقیق از وجود رابطه بین اندازه، مدیریت دارایی‌ها، کارایی عملیاتی با بازده دارایی‌های بانک و خالص درآمدهای بهره‌ای حکایت داشت و از بیان علامت رابطه بین آن‌ها خودداری می‌کرد، با این وجود مقایسه یافته‌های این پژوهش با نظریه‌های موجود و تحقیقات انجام شده در سایر کشورها نشان‌دهنده وجود برخی تناقض‌ها می‌باشد که در ادامه به تشریح برخی از آن‌ها پرداخته شده است.

۴-۱- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه اول

فرضیه اول بیان می‌کند که بین اندازه و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، این فرضیه تأیید و رابطه مستقیم و مثبت اما از نظر شدت رابطه، بسیار ضعیف بین اندازه بانک و بازده دارایی‌ها مشاهده گردید. راملال (۲۰۰۹) بیان می‌کند که هر چه بانک بزرگ‌تر باشد، بیشتر می‌تواند از صرفه‌های ناشی از مقیاس در معاملات خود استفاده کند و سود بیشتری نیز کسب نماید، بنابراین انتظار می‌رود که رابطه مثبتی میان اندازه و سود بانک وجود داشته باشد. پژوهش‌های بسیاری از جمله تارانه (۲۰۰۶)، گل^۱ و دیگران (۲۰۱۱)، احمد (۲۰۱۱) و خایزر (۲۰۱۱) این نظریه را تأیید می‌کنند اما قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴) در تحقیق خود به وجود رابطه منفی بین اندازه و بازده دارایی‌های بانک، اذعان دارند.

۴-۲- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه دوم

فرضیه دوم بیان می‌کند که بین مدیریت دارایی‌ها و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، این فرضیه تأیید و رابطه‌ای مثبت بین مدیریت دارایی‌ها و بازده دارایی‌های بانک مشاهده گردید. از آنجا که مدیریت دارایی در بانک به معنی جذب فعال سپرده به منظور پاسخگویی به تقاضای وام است، لذا برای افزایش سودآوری بانک، نیازمند توجه ویژه می‌باشد. در اغلب تحقیقات انجام شده از جمله احمد (۲۰۱۱)، خایزر (۲۰۱۱) و قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴) نیز به رابطه مثبت میان مدیریت دارایی‌ها و بازده دارایی‌ها در بانک اذعان شده است.

۴-۳- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه سوم

فرضیه سوم بیان می‌کند که بین کارایی عملیاتی و بازده دارایی‌های بانک، رابطه معناداری وجود دارد. نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، ضمن تأیید این فرضیه، حکایت از رابطه منفی اما از نظر شدت، بسیار ضعیف بین این دو متغیر دارد. از آنجا که نسبت کارایی

^۱ Gul

عملیاتی، هزینه‌های عملیات بانک را به‌عنوان درصدی از درآمدها نشان می‌دهد، لذا رابطه منفی بیان‌کننده این موضوع است که بانک‌های کارا توانایی فعالیت با هزینه‌های پایین را دارند. در حالی که پژوهشگران زیادی این نتیجه را تأیید می‌کنند، اما واسیوزامان (۲۰۱۲) و خایزر (۲۰۱۱) بر وجود رابطه مثبت بین کارایی عملیاتی و بازده دارایی‌ها تأکید دارند و بیان می‌کنند این رابطه مثبت نشان‌دهنده این موضوع است که بانک می‌تواند هزینه‌های عملیاتی خود را به سپرده‌گذاران و قرض‌گیرندگان منتقل کند.

۴-۴- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه چهارم

فرضیه چهارم بیان می‌کند که بین اندازه و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج به‌دست آمده از این پژوهش، این فرضیه تأیید و رابطه‌ای منفی بین این دو متغیر مشاهده گردید. این رابطه منفی بیان می‌کند که هر چه بانک‌ها بزرگ‌تر می‌شوند (دارایی‌های آن‌ها بیشتر می‌شود)، از میزان درآمدهای بهره‌ای آن‌ها کاسته می‌شود. در تجزیه و تحلیل این موضوع می‌توان گفت؛ درآمد بانک‌های در حال بزرگ شدن از منابعی غیر از تسهیلات حاصل می‌شود و از آنجا که دارایی‌های این بانک‌ها در حال افزایش است می‌توان به سرمایه‌گذاری در دارایی‌های ثابت اشاره کرد. گل و دیگران (۲۰۱۱) این رابطه منفی را تأیید می‌کنند در حالی که قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴) بر وجود رابطه بین این دو متغیر تأکید اما علامت آن را مثبت می‌دانند.

۴-۵- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه پنجم

فرضیه پنجم بیان می‌کند که بین مدیریت دارایی‌ها و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد. نتایج این پژوهش ضمن تأیید این فرضیه، حاکی از وجود رابطه منفی و بسیار شدید بین این دو متغیر می‌باشد. رابطه منفی بین این دو متغیر نشان می‌دهد که هر چه مدیریت دارایی‌ها بهتر می‌شود، خالص درآمدهای بهره‌ای کاهش می‌یابد. از آنجا که بهبود مدیریت دارایی‌ها به معنای افزایش درآمد عملیاتی می‌باشد و درآمد عملیاتی نیز شامل درآمدهای بهره‌ای و درآمدهای غیربهره‌ای است، لذا می‌توان نتیجه گرفت که درآمدهای غیربهره‌ای در حال افزایش می‌باشد. با توجه به اینکه فلسفه وجود

بانک، ارائه تسهیلات و کسب درآمد از طریق مابه‌التفاوت نرخ سپرده و تسهیلات می‌باشد، افزایش درآمدهای غیربهره‌ای نشان می‌دهد که بانک‌ها از وظیفه اصلی خود، یعنی ارائه تسهیلات، فاصله گرفته‌اند. لازم به ذکر است که نتایج تحقیق قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴) نیز وجود رابطه منفی بین این دو متغیر را تأیید می‌کند.

۴-۶- تجزیه و تحلیل نتایج فرضیه ششم

فرضیه ششم بیان می‌کند که بین کارایی عملیاتی و خالص درآمدهای بهره‌ای در بانک، رابطه معناداری وجود دارد. براساس نتایج به دست آمده از این پژوهش، این فرضیه تأیید و رابطه‌ای منفی بین این دو متغیر مشاهده گردید. از آنجا که نسبت کارایی عملیاتی، هزینه‌های عملیات بانک را به عنوان درصدی از درآمدها نشان می‌دهد، لذا این رابطه منفی بیان می‌کند که افزایش هزینه‌های بانک سبب کاهش درآمدهای بهره‌ای می‌شود. قسیم شاه و رضوان خان (۲۰۱۴) نیز وجود رابطه منفی بین این دو متغیر را بیان کرده‌اند. از سوی دیگر، ابرو و مندس^۱ (۲۰۰۱) بین این دو متغیر رابطه مثبت و مستقیم را به دست آورده‌اند و بیان می‌کنند که خالص درآمدهای بهره‌ای با کارایی عملیاتی رابطه مثبت دارد؛ یعنی بانک‌هایی که کارایی کمتری (بانک‌هایی با هزینه‌های عملیاتی زیاد) دارند، تسهیلات با بهره بالاتر به متقاضیان و یا سپرده با نرخ کمتر به مشتریان ارائه می‌دهند و از این طریق هزینه‌های عملیاتی خود را به مشتریان انتقال می‌دهند.

۵- پیشنهادها

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد افزایش درآمد عملیاتی که در نتیجه مدیریت مؤثر دارایی‌ها می‌باشد، خالص درآمدهای بهره‌ای را به شدت کاهش می‌دهد، بنابراین می‌توان گفت درآمدهای غیربهره‌ای بانک‌ها در حال افزایش است که این امر در تناقض با وظیفه اصلی بانک می‌باشد. لذا به مدیران توصیه می‌شود ضمن توجه ویژه به این موضوع، با ارائه

¹ Abreu & Mendes

تسهیلات مناسب به بخش‌های تولیدی و صنعت، به افزایش تولید و رشد اقتصادی کشور یاری رسانند.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که کارایی عملیاتی با خالص درآمدهای بهره‌ای بانک در ارتباط است لذا به مدیران بانک‌ها توصیه می‌شود در جهت کمتر کردن هزینه‌های عملیاتی خود تلاش کنند تا از این طریق موجبات افزایش سودآوری بانک را فراهم آورند؛ در غیر این صورت بانک به ناچار بخشی از هزینه‌های خود را از طریق افزایش نرخ تسهیلات یا کاهش نرخ سپرده به مشتریان منتقل خواهد کرد که این امر سبب نارضایتی سپرده‌گذاران و نیز افزایش بهای تمام‌شده محصولات تولیدکنندگانی می‌گردد که از تسهیلات بانکی استفاده کرده‌اند.

نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که اندازه بانک تأثیر اندکی روی بازده دارایی‌های بانک دارد؛ لذا به مدیران بانک‌ها توصیه می‌شود ضمن توجه به این امر، نسبت به بررسی و توجه ویژه به سایر عوامل تأثیرگذار بر سودآوری بانک، اقدامات لازم را به‌عمل بیاورند.

منابع و مأخذ

الف. منابع فارسی

- ۱- احمدیان، اعظم (۱۳۹۲): *ارزیابی شاخص‌های سلامت بانکی در بانک‌های ایران*، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۲- احمدیان، اعظم (۱۳۹۲): *ارزیابی عملکرد بانک‌ها در سبد دارایی، بدهی و سود و زیان*، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۳- اسلامی، زهرا و همکاران (۱۳۹۰): *ضرورت تدوین الگوی رتبه‌بندی بانک‌ها و ارائه مدل پیشنهادی*، اداره تحقیقات و کنترل ریسک بانک سپه.
- ۴- بانک مرکزی ج.ا.ا (۱۳۸۲): *بخشنامه شماره مب/۱۹۶۶*، مدیریت کل نظارت بر بانک‌ها و مؤسسات اعتباری- اداره مطالعات و مقررات بانکی.
- ۵- باقری، حسن (۱۳۸۵): *عوامل تأثیرگذار بر سودآوری بانک‌های تجاری (مطالعه موردی بانک رفاه)*، تحقیقات مالی، شماره ۲۱ (ص ص ۲۶-۳).
- ۶- بیضایی، سیدحسن (۱۳۸۰): *ارزیابی عملکرد بانک‌های صادرات استان‌ها از طریق شاخص‌های مالی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.
- ۷- رستمی، محمدرضا و دیگران (۱۳۹۰): *ارزیابی عملکرد مالی بانک‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار*، مجله حسابداری مدیریت، شماره هشتم.

- ۸- رضانژاد، اکبر (۱۳۸۹): *نسبت‌های مالی عملکرد در بانک‌ها*، مجله بانک و اقتصاد، شماره ۱۱۰.
- ۹- سمیع، هیبت‌اله (۱۳۸۴): *بررسی تأثیر تغییرات ساختار سرمایه بر سودآوری بانک تجارت*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.
- ۱۰- عباسقلی‌پور، محسن (خرداد ۱۳۸۹): *عوامل مؤثر بر بهبود عملکرد بانک‌ها*، بانک و اقتصاد شماره ۱۰۶ (ص ص ۳۵-۲۴).
- ۱۱- عبدالحسینی، نسترن (۱۳۸۹): *عوامل تأثیرگذار بر عملکرد بانک‌ها*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته حسابداری، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.
- ۱۲- محرابی، لایلا (۱۳۹۲): *مدیریت دارایی و بدهی در بانک‌های اسلامی*، پژوهشکده پولی و بانکی، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.
- ۱۳- مدرس، احمد و فرهاد عبداله‌زاده (۱۳۹۲): *مدیریت مالی*، نشر بازرگانی.
- ۱۴- مردانی، فاطمه (۱۳۹۰): *بررسی رابطه ساختار بازار و سودآوری بانک‌های دولتی*، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، مؤسسه عالی آموزش بانکداری ایران.
- ۱۵- وفادار، عباس (۱۳۷۷): *نسبت‌های مالی و تجزیه و تحلیل صورت‌های مالی بانک‌ها*، مجله حسابداری، شماره ۱۲۵ (ص ص ۳-۱۳).

ب. منابع انگلیسی

1. Aburime, U.T. (2009): *Impact of political Affiliation on Bank profitability in Nigeria*, African journal of Accounting, Economics, Finance and Banking Research, 4 (4), 61- 75.

- 2- Ahmad A.A. (2011): *Financial performance evaluation of some selected Jordanian commercial banks*, International research journal of finance and economics, Issue 68.
- 3- Khizer,A.Muhammad A.and Hafiz A (2011): *Bank specific and Macroeconomic indicators of profitability-Empirical evidence from the commercial banks of Pakistan*, international journal of business and social science,Vol.2.
- 4- Shah, syed Qasim, Rizwan Jan, (2014): *Analysis of Financial performance of private Banks in Pakistan*, Procedia- social and Behavioural sciences, 109, 1021- 1025.
- 5- Sidqui.M.A, and Shoaib, a (2011): *Measuring performance through capital structure:Evidence from banking sector of Pakistan*,African journal of business management,Vol.5(5),pp.1871-1879.
- 6- Tarawneh, M, (2006): *A Comparison of financial performance in the banking sector: some evidence from Omani commercial banks*, International Research Journal of Finance and Economics, vol.3, pp.101-112.
- 7- Wasiuzzaman, S. (2012): *Profitability of Islamic banks in Malaysia. Journal of Islamic economics*, banking and finance, Vol, 6.No, 4.